

Լուսինե ԴԵՐՄՈՅԱՆ

Հայաստանի պեդագոգական մանկավարժական համալսարան
 lusine.dermoyan@mail.ru

ԼԱՏԻՆԵՐԵՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ՕՏԱՐ ԼԵՂՈՒՆԵՐԻ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏՆԵՐՈՒՄ

Հոդվածում քննարկվում են օտար լեզուների ֆակուլտետում լատիներենի դասավանդման առանձնահատկությունները: Ժամանակակից օտար լեզուների համեմատությամբ սահմանափակ հաղորդակցական դաշտ ունեցող լատիներենի արդյունավետ ուսուցումը չի կարող իրականացվել խոսակցական օտար լեզուների ուսուցման միևնույն բովանդակությամբ: Օտար լեզուների ֆակուլտետներում լատիներենի ուսուցման բովանդակության կարևորագույն բաղադրիչը ուսումնական նյութն է, որը ներառում է տեսական նյութ, այսինքն՝ տեղեկություններ հնչյունաբանությունից, քերականությունից և բառագիտությունից, ինչպես նաև տեքստային նյութ:

Բանալի բառեր. ուսուցման բովանդակություն, ուսումնական նյութ, ուսուցման նպատակներ, սահմանափակ հաղորդակցական դաշտ, լեզվական նյութի զուգադրական վերլուծություն, արդյունավետ ուսուցում, նախադասությունների թարգմանություն և վերլուծություն

Լատիներենի ուսուցման բովանդակությունն ըստ էության արտացոլում է տվյալ դասընթացի ընդհանուր դրվածքը: Առավել ընդհանրացված ձևակերպմամբ՝ ուսուցման բովանդակությունը կոչված է պատասխանելու այդ գործընթացի առաջնահերթ հարցերին՝ ի՞նչ սովորեցնել և ինչպե՞ս սովորեցնել /Бим, 1977: 189; Подосинов, 1996: 52/: Որպես տվյալ դասընթացի բոլոր կողմերն ու պայմաններն ընդգրկող հիմնախնդիր՝ լատիներենի ուսուցման բովանդակության պատշաճ սահմանումն ու իրականացումն առնչվում են ոչ միայն օտար լեզուների և մասնավորապես լատիներենի դասավանդման մեթոդիկաներին, այլև հարակից գիտակարգերի, առավելապես մանկավարժության և դիդակտիկայի, լեզվաբանության, հոգեբանության մի շարք դրույթներին և տվյալներին /Лернер, 1981: 149/:

Ընդհանուր առմամբ, ուսուցման բովանդակությունն այլ նշանակություն ունի ուսուցանողի և միանգամայն այլ՝ սովորողների համար:

Բովանդակության իրականացմամբ դասավանդողը կառավարում և համակարգում է սովորողների անընդհատ ավելացող գիտելիքներն ու ունակությունները /Гез, Ляховицкий, Миролубов, 1982: 52/: Այդ տեսակետից առարկայի ուսուցման բովանդակությունը կարող է արդյունավետ լինել միայն այն պարագայում, երբ հստակ է նպատակը, իսկ նպատակն

իր հերթին իրականացվում է բովանդակությամբ: Այլ կերպ ասած՝ ուսուցման բովանդակության ձևավորման համար հիմք է հանդիսանում ուսուցման նպատակը:

Ուսուցանողի համար հատկանշական է առարկայի բովանդակային գործառույթը: Նրա համար ուսուցման բովանդակությունը նախ և առաջ սովորողների մտավոր դաստիարակության և զարգացման, աշխարհընկալման և ճանաչման, համապատասխան վերաբերմունքի ձևավորման, մտածողական և գործնական ունակությունների մշակման, ծրագրավորված գործունեության ուղղորդման միջոց է /Скаткин, 1982: 13-14/:

Սովորողների համար տվյալ առարկայի ուսուցման բովանդակությունն ունի տեղեկատու-հաղորդակցական գործառույթ /Гез, Ляховицкий, Мироллюбов, 1982: 53/: Սա նշանակում է, որ ուսուցման բովանդակությունից նրանք նոր տեղեկություններ են ստանում շրջապատող աշխարհի երևույթների և առարկաների, ուսումնասիրվող գիտության օրենքների և բովանդակության վերաբերյալ: Ինչ վերաբերում է ուսումնասիրվող լեզվին, ապա դրա յուրացման գործընթացում նրանք տիրապետում են հաղորդակցական տեսակներին, եղանակներին, ինչպես նաև համապատասխան մշակույթին:

Ժամանակակից օտար լեզուների համեմատությամբ սահմանափակ հաղորդակցական դաշտ և հնարավորություններ ունեցող լատիներենի արդյունավետ ուսուցումը չի կարող իրականացվել խոսակցական օտար լեզուների ուսուցման միևնույն բովանդակությամբ:

Լատիներենի ուսուցման բովանդակության հիմնական բաղադրիչներն են՝

1) ուսուցման ենթակա լեզվական նյութը (բառանյութ, հնչյունաբանություն, քերականություն),

2) կառուցվածքով և բովանդակությամբ աստիճանաբար բարդացող տեքստերի ուսումնասիրությունը,

3) ուսուցման ենթակա, սակայն մայրենի լեզվում բացակայող լեզվական երևույթների քննարկումն ու ուսուցումը /Никольский, 1950: 12/:

Դիտարկենք օտար լեզուների ֆակուլտետում լատիներենի բովանդակության հիմնական բաղադրիչների ուսուցման կազմակերպման ամենաէական հատկանիշները.

1. Լեզվական նյութի զուգադրական վերլուծությունը ցույց է տալիս լատիներենի և ուսուցանվող եվրոպական լեզուների հնչյունական, բառային և քերականական համակարգերի ընդհանուր բաղադրիչների առկայությունը:

2. Լատիներենի նպատակային ուսուցման համար անհրաժեշտ է կիրառել այնպիսի տեքստեր, որոնցում ներառված լինի բավարար չափով նյութ հետևյալ խնդիրները լուծելու համար՝

➤ առավելաչափ նպաստել հնչյունական և ձևաբանական բարդությունների հաղթահարմանը,

- կարդալ և թարգմանել ուսումնական տեքստերը,
- ի ցույց դնել և բացահայտել բառերի, բառակապակցությունների և նախադասությունների կառուցվածքային և իմաստային առանձնահատկությունները,
- համալիր կերպով ձևավորել ու զարգացնել ընթերցանական և թարգմանական կարողությունները:

3. Առանց լատիներենը ներկայացնող մշակույթի նկատմամբ դրական վերաբերմունքի և հետաքրքրության ցուցաբերման, առանց այդ լեզվին հնարավորինս լավ տիրապետելու ցանկության անհնար է ուսանողների մեջ ձևավորել ու զարգացնել լատիներեն հաղորդակցական ունակություններ:

Ինչպես ասվածից հետևում է, օտար լեզուների ֆակուլտետներում լատիներենի ուսուցման բովանդակության կարևորագույն բաղադրիչը ուսումնական նյութն է, որը ներառում է՝ տեսական նյութ, այսինքն՝ տեղեկություններ հնչյունաբանությունից, քերականությունից և բառագիտությունից, որոնք սովորողներին ներկայացվում են ողջ դասընթացի ընթացքում, ինչպես նաև տեքստային նյութ /Следников, 2010: 317-318/: Հնչյունաբանական, քերականական և բառային նյութի ընտրությունն ու այն ներկայացնելու փուլերը նախ և առաջ պայմանավորված են ուսուցման նպատակով և դրա իրականացմանը հատկացված ժամանակահատվածով: Ինչ վերաբերում է տեքստային կամ լեզվաբանական նյութի բովանդակությանը, ապա դրա թե՛ ընտրության և թե՛ ուսուցման հիմքում ընդունվում է տվյալ բուհի կամ ֆակուլտետի մասնագիտական կողմնորոշումը: Վերջինս դրսևորվում է որոշակի թեմատիկայով և ենթալեզվով՝ ամրագրված ուսումնական պլաններում, ծրագրերում և համապատասխան ուսումնաօժանդակ նյութերում:

Լատիներենի ուսուցման բովանդակության ուսումնասիրությունն օտար լեզուների մասնագիտական ֆակուլտետում ի հայտ է բերում նրա ելակետային երեք կողմերը՝

ա) լեզվաբանական, որը ներառում է լեզվական նյութի՝ հնչյունաբանական, քերականական և բառային նվազագույնների հստակ ընտրությունը: Բնականաբար լեզվաբանական բաղադրիչի ընտրությունը և նյութի մատուցման հաջորդականությունը որոշվում է ուսումնական ծրագրով սահմանված չափանիշներով,

բ) հոգեբանական, որը դրսևորվում է սովորողի գիտակցության վրա առարկայի ներգործության աստիճանով՝ հաշվի առնելով նրա հոգեբանական առանձնահատկությունները և մտածողական կարողությունները,

գ) մեթոդաբանական, որն ընդգրկում է մեթոդիկայի կարգերը՝ նպատակը, մոտեցումը, սկզբունքը, մեթոդը, եղանակը և ուսուցման միջոցները, որոնք կոչված են ապահովելու դասընթացի ինչպես գործնա-

կան, այնպես էլ կրթադաստիարակչական խնդիրների իրականացման ուղղվածությունը /Standarts for Classical Language Learning, 1997: 1/:

Օտար լեզուների ֆակուլտետում լատիներենի նպատակապահ ուսումնասիրությունը պայմանավորված է հետևյալ գործոններով՝

1. լատիներենի ուսումնասիրությունը կարող է նպաստել ուսումնասիրվող օտար լեզվի ավելի համակարգված յուրացմանը,

2. լատիներենի ուսումնասիրությունը կարող է խթանել ուսումնասիրվող օտար լեզուների բնագավառում գիտական հետազոտություններին:

Մասնագիտական գիտելիքների և ունակությունների ուսուցման համակարգի յուրաքանչյուր բաղադրիչ իր մեջ ամբողջացնում է մի շարք ենթահամակարգեր, որոնք միտված են սովորողների մասնագիտական հետագա գործունեության ապահովմանը: Օտար լեզուների ֆակուլտետում լատիներենի ուսուցման ենթահամակարգերի առանձնահատկությունը պայմանավորված է ուսումնասիրվող օտար լեզվի կիրառության բնագավառում սովորողների իրազեկությունն ավելի բարձրացնելու, գործունեության ավելի արդյունավետ հիմքեր ստեղծելու համար:

Լատիներենի ուսումնասիրության հիմունքներն ավելի դյուրըմբռնելի դարձնելու համար մենք ղեկավարվել ենք ինչպես ընդհանուր դիդակտիկական, այնպես էլ նեղ մասնագիտական մոտեցումներով և սկզբունքներով: Հետազոտության մեր կողմից ընդունված դրույթները դիտարկվել են գիտականության, նպատակահարմարության և այժմեականության տեսանկյունից:

Օտար լեզուների ֆակուլտետում «Լատիներեն» դասընթացի բառային և քերականական նվազագույնի ընտրության համար մեզ համար հիմք են հանդիսացել մի կողմից՝ ուսումնական պլաններն ու ծրագրերը, մյուս կողմից՝ մասնագիտական չափանիշները, այսինքն՝ օտար լեզուների մասնագիտական ֆակուլտետում լատիներենի ուսուցման նպատակներից բխող հետևյալ խնդիրները՝

➤ **Աշխարհայացքային.** այն սովորողների մեջ ձևավորում է գիտելիքներ լատիներենի ծագման և զարգացման, քաղաքակրթության զարգացման ընթացքում լատիներենի դերի և նշանակության, ինչպես նաև ժամանակակից աշխարհում նրա ունեցած գործառույթների վերաբերյալ:

➤ **Համակարգային.** որոշակի հասկացությունների այն ամբողջությունն է, որը դասական լատիներենը բնորոշում է որպես լեզվագիտական համակարգ: Այս պարագայում անհրաժեշտ է հաշվի առնել լատիներենի կառուցվածքային առանձնահատկությունները, ռոմանագերմանական լեզուների հետ ունեցած նրա միջնակարգակային և ներմակարգային կապերը:

➤ **Գործառական.** ուսուցման և ուսումնառության գործընթացում լեզվական միջոցների ընտրությունն է՝ պայմանավորված հաղորդակցման նպատակի, դասընթացի առանձին փուլերում ծագող խնդիրների և պահանջների հետ:

➤ **Գեղագիտական.** վերաբերում է դասընթացի այն տարրերին, որոնք ուղղված են լեզվի մեջ և նրա միջոցով գեղեցիկը ճանաչելուն, լեզվաարտահայտչական միջոցները բացահայտելուն:

➤ **Գործնական.** գիտելիքների, ունակությունների և կարողությունների այն ամբողջությունն է, որը ոչ միայն ընդլայնում է ուսանողների ընդհանուր լեզվական մակարդակը, այլև ձևավորում լատիներենով գրավոր հաղորդակցվելու կարողություններն ու ունակությունները /http://academia.edu/Documents/in/Latin_language_pedagogy/:

Օտար լեզուների ֆակուլտետներում «Լատիներեն» դասընթացի առարկան այդ լեզվի դասական շրջանի ձևաբանությունն ու շարահյուսությունն է, որի գործնական նպատակն է՝ ուսանողների մեջ զարգացնել դասական շրջանի լատիներեն տեքստերի ինքնուրույն ընթերցանական և իմաստավորման ունակություններ:

Դասընթացի հիմքում ընկած է լատիներենի և ուսումնասիրվող օտար լեզուների բառային և քերականական երևույթների համեմատությունը: Հաշվի առնելով լատիներենի հնչյունական համակարգի առանձնահատկությունները՝ ուսուցման ընթացքում հատուկ ուշադրություն է դարձվում ձայնավորների կարճ և երկար արտասանությանը, որն անմիջականորեն կապված է լատիներենի գոյականական հոլովման և բայական խոնարհման առանձնահատկությունների յուրացման, ինչպես նաև լատիներենի և ուսումնասիրվող արևմտաեվրոպական լեզուների միջև առկա կապերի գիտակցման հետ:

Լատիներեն ուսուցանվող տեքստերը հիմնականում դասական շրջանի հռոմեացի հեղինակների ստեղծագործություններից ընտրված հատվածներ են: Դրանց միջոցով սովորողները հնարավորություն են ստանում ընդհանուր պատկերացում կազմելու անտիկ շրջանի լեզվամտածողության առանձնահատկությունների մասին, միաժամանակ, խուսափելու հնարավոր արտասանական այն սխալներից, որոնք դրսևորվում են լատիներեն յուրացված արտահայտություններից բնագիր տեքստերի ընթերցանությանն անցնելիս: Բնագիր տեքստերի ընթերցանության ընթացքում պատշաճ ուշադրություն է դարձվում բառապաշարի ուսումնասիրությանը, մասնավորապես, այն բառերի ստուգաբանությանը, որոնք հաճախ գործածվում են մեր առօրյա խոսքում՝ անտեղյակ դրանց իրական ակունքներին և բուն իմաստին: Ուսումնական տեքստերն ու բառային վարժությունները կարևորվում են նաև նրանով, որ դրանց միջոցով ստուգվում և ամրապնդվում են հանձնարարված քերականական նյութը, նվազագույն բառապաշարը, տեքստը ճիշտ վերլուծելու և բառարանով աշխատելու ունակությունները:

«Լատիներեն» դասընթացի արդյունավետության կարևոր պայմաններից մեկը կարդալու, տեքստերը մեկնաբանելու և թարգմանություն կատարելու համապատասխան ունակությունների զարգացումն է: Հետևաբար գործնական պարապմունքների ընթացքում կատարվում են ձևաբա-

նական և շարահյուսական վերլուծություններ: Դրա համար անհրաժեշտ է, որպեսզի սովորողներն ունենան կայուն բառապաշար, անգիր իմանան հանձնարարված լատիներեն արտահայտություններ:

Յուրացնելով լատիներենի քերականության հիմունքները, ձեռք բերելով թարգմանական հմտությունները և տիրապետելով նվազագույն բառապաշարին (230-250 բառ)՝ սովորողը հետզհետե կարողանում է ավելի վարժ կարդալ բնօրինակ տեքստեր, մեկնաբանել և բառարանի օգնությամբ թարգմանել դրանք:

Ուսումնական պարապմունքներն իրենց մեջ ամփոփում են մեթոդական այն բոլոր սկզբունքներն ու եղանակները, որոնք նպատակամղված են նշված խնդիրներն իրականացնելու համար: Գործնական պարապմունքներն արդյունավետ կազմակերպելու նախապայմաններն են՝ դասի մանրամասն պլանավորումը, նախանշված խնդիրների իրականացումը, ինչպես նաև արդյունքների պարբերական վերլուծությունները:

Հաշվի առնելով լատիներեն դասընթացին հատկացված սակավաթիվ ժամաքանակը՝ օտար լեզուների ֆակուլտետում լատիներենի ուսուցման գործընթացը կարելի է պայմանականորեն բաժանել երկու փուլի՝ նախնական և հիմնական:

Նախնական փուլի նպատակն է համառոտ ներկայացնել լատիներենի սկզբնավորման և զարգացման պատմությունը, մատնանշել լատիներենի կարևորությունը ուսուցանվող եվրոպական լեզուների յուրացման գործընթացում, ինչպես նաև սովորողներին զինել լատիներեն դասընթացի ծրագրով նախատեսված բառանյութի, հնչյունաբանության և քերականության մասին ընդհանուր գիտելիքներով:

Նախնական փուլում սովորողը պետք է տիրապետի հետևյալ ունակություններին՝

- ✓ ճիշտ հնչունավորել լատիներեն տառերը, տառակապակցությունները և երկբարբառները,
- ✓ ճիշտ ընթերցել բառերի նախավերջին վանկերը (երկար, կարճ),
- ✓ ճիշտ կատարել բառերի շեշտադրությունը,
- ✓ կարողանալ որոշել տվյալ բառի այս կամ այն խոսքի մասին պատկանելը և պաշտոնը նախադասության մեջ:

Հիմնական փուլի նպատակն է ուսանողների մեջ ձևավորել լատիներենի գրավոր խոսքի տարրական ունակություններ և կարողություններ, զարգացնել ընթերցանական տեխնիկա: Զուգահեռաբար մեծ ուշադրություն է դարձվում քերականության ուսուցմանը, նախադասության վերլուծությանը, բառարանի հետ աշխատելու և թարգմանություն կատարելու ունակությունների զարգացմանը:

Տվյալ փուլում ուսանողը պետք է տիրապետի հետևյալ ունակություններին՝

- ✓ տարբերել նախադասության անդամների քերականական ձևերը,

- ✓ անսխալ բացահայտել նախադասության շարահյուսական կառուցվածքը և նախադասության մեջ բառերի քերականական ձևերը,
- ✓ թարգմանել հանձնարարված նախադասությունները,
- ✓ վերլուծել ուսումնասիրվող նախադասությունները,
- ✓ կարդալ և թարգմանել լատիներեն ուսումնասիրվող բնօրինակ տեքստերը,

✓ անգիր իմանալ 60-70 լատիներեն հայտնի թևավոր արտահայտություններ (հայերեն թարգմանությամբ հանդերձ):

Նշված երկու փուլերի իրականացման հիմքում ընկած են լեզվական միջոցների ուսուցման նպատակայնության և հետևողականության սկզբունքները: Գործնականում դրանք իրենցից ներկայացնում են լեզվական նյութի (հնչյունաբանություն, բառագիտություն, քերականություն) ուսուցման որոշակի հերթագայություն՝ ըստ այս կամ այն փուլում տվյալ երևույթի գերակայության:

Հաշվի առնելով լատիներեն դասընթացին հատկացված խիստ սահմանափակ ժամաքանակը.

➤ ուսումնական գործընթացում ուսուցանվող նյութը ներկայացվում է «պարզից բարդ» սկզբունքով,

➤ ուսուցանվող նյութը ներկայացվում է հակադարձ կապի սկզբունքով, այսինքն՝ մի փուլից մյուսի անցումը, ըստ էության, մի մակարդակից մեկ այլ մակարդակի անցում է,

➤ ուսուցման կոնկրետ ժամանակահատվածի համար նախատեսված է կոնկրետ ընտրված ուսումնական նյութ, որն ունի բարդության որոշակի գործակից,

➤ ամբողջ դասընթացի ընթացքում կիրառվում է ինչպես բառային, այնպես էլ քերականական միավորների ուսուցման հաճախականության սկզբունքը, այսինքն՝ առավելությունը տրվում է այն նյութին, որն առավել հաճախ է հանդիպում ուսումնական տեքստերում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника. М.: Русский язык, 1977.
2. Гез Н. И., Ляховицкий М. В., Миролюбов А. А. и др. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. М.: Высшая школа, 1982.
3. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. М.: Педагогика, 1981.
4. Никольский В. Н. Основные положения методики преподавания латинского языка в пединститутах и на факультетах иностранных языков. Автореф. дис. канд. пед. наук. Л., 1950.
5. Подосинов А. В. Латинский язык в школе: История, задачи и методика преподавания. М.: Русское слово, 1996.

6. Скаткин М. Н. Дидактика средней школы, 2-е изд., перераб. и доп. М.: Просвещение, 1982.
7. Следников А. Г. Элементарный курс разговорной латыни // *Индоевропейское языкознание и классическая филология - XIV (чтения памяти И. М. Тронского)*. Материалы Международной конференции (21–23 июня 2010 г.). Часть 2. СПб.: Наука, 2010.
8. Standarts for Classical Language Learning, A Collaborative Project of the American Classical League and the American Philological Association and Regional Classical Associations. Oxford, Ohio: Miami University, 1997.
9. http://academia.edu/Documents/in/Latin_language_pedagogy

Л. ДЕРМОЯН – Содержание обучения латинскому языку на факультетах иностранных языков. – В статье обсуждаются особенности обучения латинскому языку на факультетах иностранных языков. Эффективное обучение латинскому языку, имеющему ограниченную сферу употребления, не может быть осуществлено в соответствии с содержанием обучения современных иностранных языков. На факультетах иностранных языков важной составляющей обучения латинскому языку является учебный материал, который включает в себя теоретический материал, т.е. сведения о фонетике, грамматике и лексике, а также текстовый материал.

Ключевые слова: содержание обучения, учебный материал, цели обучения, ограниченная сфера употребления, сопоставительный анализ языкового материала, продуктивное обучение, анализ и перевод предложения

L. DERMOYAN – The Content of Teaching Latin at Faculties of Foreign Languages. – The paper discusses the peculiarities of teaching Latin at Faculties of Foreign Languages. In contrast with modern foreign languages, the efficient teaching of limited communicative Latin cannot proceed successfully with the same or similar content of teaching any other foreign language with the respective abundance of communicative contexts and discursive situations. The principal content-based component of teaching Latin at Foreign Languages Faculties is the actual teaching material which necessarily comprises the theoretical material to be delivered about Phonetics, Grammar and Lexicology, as well as the text material.

Key words: content of teaching, teaching materials, aim of teaching, limited communicative contexts, comparative analysis of linguistic material, efficient teaching, sentence patterns